

Slaven Bertoša, *Osebujuće mjesto austrijske Istre: Lupoglavski kraj u srednjem i novom vijeku*, Zagreb: Srednja Europa, 2011., 258 str.

Nova monografija plodnog istarskog povjesničara Slavena Bertoše, redovitog profesora na Odsjeku za povijest Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, posvećena je srednjovjekovnoj i novovjekovnoj prošlosti Lupoglavštine. Nastala je u sklopu dvaju znanstvenoistraživačkih projekata, *Istarsko društvo XVI. – XIX. stoljeća: povijesne i kulturološke teme te Povijest Zapadne Hrvatske: Istra, Kvarnersko primorje, Gorski kotar, Lika*, a već samim objavljivanjem predstavlja neosporan prinos postojećoj, razmjerno skromnoj historiografiji sjeveroistočnog dijela Istre. Kako je istaknuto u »Predgovoru« (str. 7 – 9), veći interes za prošlost lupoglavskog kraja tek je u posljednjih petnaestak godina potaknut svakogodišnjim skupovima, nazvanim *Susret s baštinom Lupoglavštine i Boljunštine*. Višekratna izlagačka sudjelovanja na navedenim skupovima, a ti su istraživački radovi naknadno otisnuti u dosad objavljenim *Zbornicima Općine Lupoglav*, poslužila su kao osnova sadržajno povezanim cjelinama ovog izdanja. Prvu znanstvenu monografiju o lupoglavskom području autor je zamislio, i dosljedno realizirao, dopunjujući vlastite uvide u arhivsko gradivo pozivanjem na dosadašnju literaturu, ali i osobnim obilaskom mjesta o kojima piše.

»Kronološki pregled historiografije« (10 – 24) osnažuje tvrdnju kako prostor sjeveroistočne Istre nije odviše često privlačio pozornost proučavatelja prošlosti: stariji talijanski povjesničari (do 1945.) prostora Lupoglava doticali su se uglavnom usputno, objavljujući radove najčešće u ediciji *Atti e Memorie della Società di Archeologia e Storia Patria*. Među njihovim prilogima svakako vrijedi izdvojiti radove Carla de Franceschija i, osobito, sina mu Camilla, uz napomenu kako se djelovanje potonjeg nastavilo i nakon Drugoga svjetskog rata, odnosno razdoblja u kojem su nezanemarliv prinos dali hrvatski i slovenski povjesničari, posebno Vjekoslav Bratulić, Danilo Klen, Miroslav Bertoša, Dražen Vlahov i Daniela Juričić-Čargo. Spomenuti *Zbornici Općine Lupoglav* i u njima objavljene studije mnogobrojnih istraživača obilježili su posljednjih dvadesetak godina izučavanja povijesti Lupoglavštine.

»Teme iz srednjovjekovne i novovjekovne prošlosti« (25 – 43) koristan su sumarni pregled povijesti kraja kojem je knjiga posvećena, od razvijenog srednjeg vijeka do kraja 19. stoljeća. Promjene granica, smjene feudalnih gospodara, želja za kontrolom nad prometnim pravcima i utjecaji srednjoeuropskih povijesnih mijena svjedoče o nekadašnjoj važnosti ovog, danas uglavnom zapuštenog, prostora. Među žiteljima Lupoglava tijekom ranog novovjekovlja ističe se slavni branitelj Klisa, Petar Kružić, a u kasnijem razdoblju obitelj Brigido u čijem je vlasništvu lupoglavski posjed bio više od dva i pol stoljeća. »Lupoglavska buna 1847. godine« (44 – 46), dosežući svoj vrhunac iduće, 1848. godine, izbila je upravo pod ovom tršćanskom grofovskom obitelji, a bila je potaknuta nepodnošljivim teretom raznolikih feudalnih obaveza nametnutih podložnicima i utjecajem liberalnih strujanja koja su se širila Europom.

Pregršt informacija o navedenoj pobuni još je u 19. stoljeću iznio spominjani Carlo De Franceschi u svojim *Uspomenama*, a historiografski uvidi njegova sina podlogom

su poglavljima »Camillo De Franceschi i njegov opis područja Lupoglava« (47 – 67) te »Camillo De Franceschi i njegov opis područja Boljuna i Vranje« (68 – 79). Za prošlost sjeveroistočne Istre najveću važnost imaju prvi i posljednji značajni rad ovog dugovječnog povjesničara: opsežan članak o kaštelima Raške doline objavljen je krajem 19. stoljeća, a sinteza *Storia documentata della Contea di Pisino* publicirana je posthumno, sredinom šezdesetih godina 20. stoljeća.

Poglavlje naslova »Migracijski kontakti Lupoglava, Boljuna, Vranje i Učke s Pulom (XVII. – XIX. stoljeće)« (80 – 104) nadovezuje se na primarno područje autorovih istraživačkih interesa: matične knjige kao nezaobilazan izvor pri proučavanju raznolikih sastavnica novovjekovne prošlosti. Puljske matične knjige čuvaju podatke o više doseljenika s prostora Lupoglavštine, različitog društvenog položaja i različitih sudbina. Župnički upisi, uvijek kratki i često fragmentarni, pred istraživača postavljaju zahtjevan zadatak uklapanja pronađenih podataka u povijesni kontekst, kako bi se novim prinosima obogatilo postojeće historiografske uvide.

Arhivska istraživanja Slavena Bertoše osnovom su i trima idućim poglavljima knjige. »Mletačka pljačka kaštela Lupoglava (1782.)« (105 – 132) poticajna je analiza opsežnog spisa, pronađenog u Državnom arhivu u Veneciji (Archivio di Stato di Venezia). Dopisivanje lupoglavskog feudalca s predstavnikom mletačke vlasti, rašporskim kapetanom, čini okosnicu pronađenih dokumenata, a svjedoči o nemalim problemima na stoljetnoj nemirnoj granici mletačke i austrijske Istre. Iako krajem 18. stoljeća postoji obostrana težnja vlastodržaca za mirnim suživotom, razvidna u iskrenom nastojanju da se okradeno stanovništvo obešteti, pokušaji naplate prodajom imanja pljačkaša nailazili su na različite zapreke, zbog kojih navedeno pitanje nije riješeno ni četiri godine po počinjenom zlodjelu. Pored iscrpne analize arhivskog gradiva, autor je vlastiti tekst obogatio priloženim prijepisom pronađenih dokumenata.

Poglavlja »Prodaja lupoglavskog kaštela (1895.)« (133 – 143) i »Prometne prilike na Lupoglavštini i Boljunštini u XIX. stoljeću« (144 – 149) također su koncipirana na netom opisani način: gradivo pronađeno u Državnom arhivu u Rijeci, u fondu Zemaljskog sabora Markgrofovije Istre, razloženo je na ključne sastavnice, ali i priloženo u integralnoj verziji. U obje su cjeline uvršteni i pripadajući crteži te preslike koje doprinose zanimljivosti tekstova. Sadržajno, oba su poglavlja lako uklopiva u proučavanje modernizacijskih procesa i promjena koje su sve brže zahvaćale istarski prostor u drugoj polovici devetnaestog stoljeća.

Neka su posljednja poglavlja oblikovana kao pregledne studije dostupnih povijesnih podataka o pojedinim dijelovima područja kojem je knjiga posvećena. Iako je čitav kraj još od srednjega vijeka uglavnom dijelio sudbinu ostalih predjela Pazinske knežije, zasebnosti su nezanemarive. »Crtice iz prošlosti Učke« (150 – 156) opisuju prošlost planine koja je tijekom stoljeća predstavljala prirodnu zapreku, a privlačila je mnoge putopisce, istraživače i znanstvenike. »Prošlost Bresta pod Učkom« (157 – 178), odnosno omanjeg sela na Ćićariji, skicirana je uz opsežan uvodni dio, posvećen polupećinskim i pećinskim lokalitetima u njegovoj blizini, a čitateljskoj će predodžbi od nesumnjive pomoći biti priložene skice i

fotografije. Poglavlja »Selo Semić u srednjem i novom vijeku« (179 – 193) i »Iz prošlosti Lesišćine« (194 – 205) zaključuju pregled povijesti Lupoglavštine, a završni dio knjige popunjen je korisnim dodacima, kao što su popis »Izvora i literature« (206 – 214), opsežni sažeci na talijanskom (215 – 221), engleskom (222 – 227) i njemačkom jeziku (228 – 234), kazala zemljopisnih naziva (235 – 242) i osobnih imena (243 – 253) te bilješka o piscu (254 – 257).

Mihovil Dabo